

UiO • Institutt for lærerutdanning og skoleforskning
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

NOLES-samling

Lesing, skriving og muntlige ferdigheter i det fornyede norskfaget

Jonas Bakken, 03.02.2020

1

UiO • Institutt for lærerutdanning og skoleforskning
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Literacy i norskfagets kjerneelementer

- Tekst i kontekst
- Kritisk tilnærming til tekst
- Skriftlig tekstskaiping
- Muntlig kommunikasjon
- Språket som system og mulighet
- Språklig mangfold

2

Literacy i norskfagets kjerneelementer

- Tekst i kontekst
 - Kritisk tilnærming til tekst
 - Skriftlig tekstskaing
 - Muntlig kommunikasjon
 - Språket som system og mulighet
 - Språklig mangfold
- } Lesing

3

Literacy i norskfagets kjerneelementer

- Tekst i kontekst
 - Kritisk tilnærming til tekst
 - Skriftlig tekstskaing
 - Muntlig kommunikasjon
 - Språket som system og mulighet
 - Språklig mangfold
- } Lesing
- } Skrivning

4

Literacy i norskfagets kjerneelementer

- Tekst i kontekst
 - Kritisk tilnærming til tekst
 - Skriftlig tekstskaaping
 - Muntlig kommunikasjon
 - Språket som system og mulighet
 - Språklig mangfold
- } Lesing
} Skrivning
} Muntlige ferdigheter

5

Literacy i norskfagets kjerneelementer

- Tekst i kontekst
 - Kritisk tilnærming til tekst
 - Skriftlig tekstskaaping
 - Muntlig kommunikasjon
 - Språket som system og mulighet
 - Språklig mangfold
- } Lesing
} Skrivning
} Muntlige ferdigheter
} Språk, sjanger og kreativitet
-

6

Tekst i kontekst

«Elevene skal lese tekster for å oppleve, bli engasjert, undre seg, lære og få innsikt i andre menneskers tanker og livsbetingelser. Norskfaget bygger på et utvidet tekstbegrep. Dette innebærer at elevene skal lese og oppleve tekster som kombinerer ulike uttrykksformer. De skal utforske og reflektere over skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, på svensk og dansk, og i oversatte tekster fra samiske og andre språk. Tekstene skal knyttes både til kulturhistorisk kontekst og til elevenes egen samtid.»

7

Tekst i kontekst

Lesingen skal oppleves som meningsfull

«Elevene skal **lese tekster for å oppleve, bli engasjert, undre seg, lære og få innsikt i andre menneskers tanker og livsbetingelser.** Norskfaget bygger på et utvidet tekstbegrep. Dette innebærer at elevene skal lese og oppleve tekster som kombinerer ulike uttrykksformer. De skal utforske og reflektere over skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, på svensk og dansk, og i oversatte tekster fra samiske og andre språk. Tekstene skal knyttes både til kulturhistorisk kontekst og til elevenes egen samtid.»

8

Tekst i kontekst

Sidestilling av skjønnlitteratur og sakprosa

Lesingen skal oppleves som meningsfull

«Elevene skal **lese tekster for å oppleve, bli engasjert, undre seg, lære og få innsikt i andre menneskers tanker og livsbetingelser**. Norskfaget bygger på et utvidet tekstbegrep. Dette innebærer at elevene skal lese og oppleve tekster som kombinerer ulike uttrykksformer. De skal utforske og reflektere over **skjønnlitteratur og sakprosa** på bokmål og nynorsk, på svensk og dansk, og i oversatte tekster fra samiske og andre språk. Tekstene skal knyttes både til kulturhistorisk kontekst og til elevenes egen samtid.»

9

Tekst i kontekst

Sidestilling av skjønnlitteratur og sakprosa

Lesingen skal oppleves som meningsfull

«Elevene skal **lese tekster for å oppleve, bli engasjert, undre seg, lære og få innsikt i andre menneskers tanker og livsbetingelser**. Norskfaget bygger på et utvidet tekstbegrep. Dette innebærer at elevene skal lese og oppleve tekster som kombinerer ulike uttrykksformer. De skal utforske og reflektere over **skjønnlitteratur og sakprosa** på bokmål og nynorsk, på svensk og dansk, og i oversatte tekster fra samiske og andre språk. **Tekstene skal knyttes både til kulturhistorisk kontekst og til elevenes egen samtid.**»

Fokus på kontekstens betydning for tolkningen

10

Noen spesielle satsingsområder

- Lystlesing / personlig relevans
 - «velge bøker fra bibliotek ut fra egne interesser og leseferdigheter» (4. trinn)
 - «utforske og reflektere over hvordan tekster framstiller unges livssituasjon» (10. trinn)
- Utholdenhet
 - «Læreren skal legge til rette for at elevene utvikler utholdenhet i lesing av lengre tekster [...]» (underveisvurdering på 10. trinn)
- Hele, lange tekster framfor korte utdrag
 - «lese og lytte til fortellinger, eventyr, sangtekster, **faktabøker** og andre tekster på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samiske og andre språk, og samtale om hva tekstene betyr for eleven» (4. trinn)
 - «sammenligne og tolke **romaner**, noveller, lyrikk og andre tekster ut fra historisk kontekst og egen samtid» (10. trinn)
 - «analysere og tolke **romaner**, noveller, **drama**, lyrikk og sakprosa på bokmål og nynorsk fra 1850 til i dag og reflektere over tekstene i lys av den kulturhistoriske konteksten og egen samtid» (Vg3)

11

Noen spesielle satsingsområder

- Lesestrategier er tilbake
- Ikke som mål i seg selv, men knyttet til formål
- Progresjon: økende grad av bevissthet
 - 2. trinn: «lese med sammenheng og forståelse på papir og digitalt og **bruke enkle strategier for leseforståelse**»
 - 4. trinn: «lese tekster med flyt og forståelse og **bruke lesestrategier målrettet for å lære**»
 - 7. trinn: «**bruke lesestrategier tilpasset formålet med lesingen**»
 - 10. trinn: «**beskrive og reflektere over egen bruk av lesestrategier i lesing av skjønnlitteratur og sakprosa**»

12

Kritisk tilnærming til tekst

«Elevene skal kunne reflektere kritisk over hva slags påvirkningskraft og troverdighet tekster har. De skal kunne bruke og variere språklige og retoriske virkemidler hensiktsmessig i egne muntlige og skriftlige tekster. De skal vise digital dømmekraft og opptre etisk og reflektert i kommunikasjon med andre.»

13

Kritisk tilnærming til tekst

Kritisk lesing = retorikk og kildekritikk

«Elevene skal kunne reflektere kritisk over hva slags **påvirkningskraft og troverdighet** tekster har. De skal kunne bruke og variere språklige og retoriske virkemidler hensiktsmessig i egne muntlige og skriftlige tekster. De skal vise digital dømmekraft og opptre etisk og reflektert i kommunikasjon med andre.»

14

Kritisk tilnærming til tekst

«Elevene skal kunne reflektere kritisk over hva slags **påvirkningskraft og troverdighet** tekster har. De skal kunne bruke og variere språklige og retoriske **virkemidler hensiktsmessig i egne** muntlige og skriftlige tekster. De skal vise digital dømmekraft og **opptre etisk og reflektert i kommunikasjon med andre.**»

Kritisk lesing = retorikk og kildekritikk

Kritisk bevissthet også om egen kommunikasjon

15

Kritisk tilnærming til tekst

«Elevene skal kunne reflektere kritisk over hva slags **påvirkningskraft og troverdighet** tekster har. De skal kunne bruke og variere språklige og retoriske **virkemidler hensiktsmessig i egne** muntlige og skriftlige tekster. De skal vise **digital dømmekraft** og **opptre etisk og reflektert i kommunikasjon med andre.**»

Kritisk lesing = retorikk og kildekritikk

Kritisk bevissthet også om egen kommunikasjon

Spesielt fokus på digitale medier

16

Skriftlig tekstskaiping

«Elevene skal få oppleve skriveopplæringen som meningsfull. De skal kunne skrive på hovedmål og sidemål i ulike sjangre og for ulike formål, og de skal kunne kombinere skrift med andre uttrykksformer. Videre skal de kunne vurdere andres tekster og bearbeide egne tekster ut fra tilbakemeldinger.»

17

Skriftlig tekstskaiping

Skrivingen skal oppleves som meningsfull

«Elevene skal få **oppleve skriveopplæringen som meningsfull**. De skal kunne skrive på hovedmål og sidemål i ulike sjangre og for ulike formål, og de skal kunne kombinere skrift med andre uttrykksformer. Videre skal de kunne vurdere andres tekster og bearbeide egne tekster ut fra tilbakemeldinger.»

18

Skriftlig tekstskaping

Tidlig start med skriftlig sidemål

Skrivingen skal oppleves som meningsfull

«Elevene skal få **oppleve skriveopplæringen som meningsfull**. De skal kunne skrive på **hovedmål og sidemål** i ulike sjangre og for ulike formål, og de skal kunne kombinere skrift med andre uttrykksformer. Videre skal de kunne vurdere andres tekster og bearbeide egne tekster ut fra tilbakemeldinger.»

19

Skriftlig tekstskaping

Tidlig start med skriftlig sidemål

Skrivingen skal oppleves som meningsfull

«Elevene skal få **oppleve skriveopplæringen som meningsfull**. De skal kunne skrive på **hovedmål og sidemål i ulike sjangre og for ulike formål**, og de skal kunne kombinere skrift med andre uttrykksformer. Videre skal de kunne vurdere andres tekster og bearbeide egne tekster ut fra tilbakemeldinger.»

Sjangrer er tilbake

20

Skriftlig tekstskaping

Tidlig start med skriftlig sidemål

Skrivingen skal oppleves som meningsfull

«Elevene skal få **oppleve skriveopplæringen som meningsfull**. De skal kunne skrive på **hovedmål og sidemål i ulike sjangre og for ulike formål**, og de skal kunne **kombinere skrift med andre uttrykksformer**. Videre skal de kunne vurdere andres tekster og bearbeide egne tekster ut fra tilbakemeldinger.»

Sjangrer er tilbake

Sammensatte tekster

21

Skriftlig tekstskaping

Tidlig start med skriftlig sidemål

Skrivingen skal oppleves som meningsfull

«Elevene skal få **oppleve skriveopplæringen som meningsfull**. De skal kunne skrive på **hovedmål og sidemål i ulike sjangre og for ulike formål**, og de skal kunne **kombinere skrift med andre uttrykksformer**. Videre skal de kunne **vurdere andres tekster og bearbeide egne tekster ut fra tilbakemeldinger**.»

Sjangrer er tilbake

Sammensatte tekster

Å kunne bearbeide tekst løftes fram som en viktig skrivekompetanse

22

Tidlig start med skriftlig sidemål

- 2. trinn
 - «lytte til og samtale om skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk»
 - «utforske eget talespråk og samtale om forskjeller og likheter mellom talespråk og skriftspråk»
- 4. trinn
 - «utforske forskjeller og likheter mellom skriving på hovedmål og sidemål»
- 7. trinn
 - «prøve ut skriving av tekster på sidemål»
- 10. trinn
 - «skrive tekster med funksjonell tekstbinding og riktig tegnsetting og mestre rettskriving og ordbøying på hovedmål og sidemål»

23

Sjangrenes gjenkomst!

- Endringen fra sjanger til teksttyper i 2013-læreplanen hadde mange gode hensikter
 - Bort fra sjangerformalisme
 - Fokus på skrivehandling og formål
- Men læreplanformuleringer som «kreative, informative, reflekterende og argumenterende tekster» er misvisende
 - Framstår som atskilte tekstkategorier, men reelle tekster har trekk og elementer av flere
 - F.eks. har en vitenskapelig artikkel en informativ innledning, en argumenterende hoveddel og en reflekterende avslutning, og den kan være kreativt utformet

24

Sjangrenes gjenkomst!

- Formål og skrivehandlinger tas ikke bort, f.eks.
 - «beskrive, fortelle, argumentere og reflektere i ulike muntlige og skriftlige sjangre og for ulike formål» (7. trinn)
- Men man kan ikke underslå at det fins sjangrer i tekstkulturen

25

Sjangrenes gjenkomst!

- Øke forutsigbarheten til skriftlig eksamen gjennom å framheve de sentrale skriftlige sjangrene på Vg3
 - Fagartikkel
 - Essay
 - Litterære tolkninger og sammenlikninger
 - Retoriske analyser og tolkninger av sakprosaetekster

26

Kompetanse i å bearbeide tekst

- 4. trinn
 - «bruke fagspråk om setningsoppbygning og bøying av verb, substantiv og adjektiv i samtaler om språk og om egne og andres tekster»
- 7. trinn
 - «gi tilbakemelding på medelevers tekster ut fra kriterier og bruke tilbakemeldinger i bearbeiding av egne tekster»
- 10. trinn
 - «bruke fagspråk og kunnskap om grammatikk, tekststruktur og sjanger i samtale om og bearbeiding av tekster»
- Vg1SF
 - «vurdere og bearbeide egne tekster ut fra tilbakemeldinger og faglige kriterier»
- Vg2SF
 - «bruke tilbakemeldinger og kunnskap om språk, tekst og sjanger til å utvikle egne tekster»

27

Muntlig kommunikasjon

«Elevene skal få positive opplevelser ved å uttrykke og utfolde seg muntlig. De skal lytte til og bygge på andres innspill i faglige samtaler. De skal presentere, fortelle og diskutere på hensiktsmessige måter både spontant og planlagt, foran et publikum og med bruk av digitale ressurser.»

28

Muntlig kommunikasjon

Fokus på elevenes positive opplevelse

«Elevene skal få **positive opplevelser ved å uttrykke og utfolde seg muntlig**. De skal lytte til og bygge på andres innspill i faglige samtaler. De skal presentere, fortelle og diskutere på hensiktsmessige måter både spontant og planlagt, foran et publikum og med bruk av digitale ressurser.»

29

Muntlig kommunikasjon

Fokus på elevenes positive opplevelse

«Elevene skal få **positive opplevelser ved å uttrykke og utfolde seg muntlig**. De skal **lytte til og bygge på andres innspill i faglige samtaler**. De skal presentere, fortelle og diskutere på hensiktsmessige måter både spontant og planlagt, foran et publikum og med bruk av digitale ressurser.»

Fagsamtale

30

Muntlig kommunikasjon

Fokus på elevenes positive opplevelse

Fagsamtale

«Elevene skal få **positive opplevelser ved å uttrykke og utfolde seg muntlig**. De skal **lytte til og bygge på andres innspill i faglige samtaler**. De skal **presentere, fortelle og diskutere** på hensiktsmessige måter både spontant og planlagt, foran et publikum og med bruk av digitale ressurser.»

Monologisk og dialogisk

31

Muntlig kommunikasjon

Fokus på elevenes positive opplevelse

Fagsamtale

«Elevene skal få **positive opplevelser ved å uttrykke og utfolde seg muntlig**. De skal **lytte til og bygge på andres innspill i faglige samtaler**. De skal **presentere, fortelle og diskutere** på hensiktsmessige måter både **spontant og planlagt**, foran et publikum og med bruk av digitale ressurser.»

Monologisk og dialogisk

Understreker at både monologisk og dialogisk muntlighet kan være planlagt (styrking av muntlig retorikk)

32

Muntlig kommunikasjon

«Elevene skal få **positive opplevelser ved å uttrykke og utfolde seg muntlig**. De skal **lytte til og bygge på andres innspill i faglige samtaler**. De skal **presentere, fortelle og diskutere** på hensiktsmessige måter både **spontant og planlagt**, foran **et publikum og med bruk av digitale ressurser.**»

Fokus på elevenes positive opplevelse

Fagsamtale

Understreker at både monologisk og dialogisk muntlighet kan være planlagt (styrking av muntlig retorikk)

Monologisk og dialogisk

Åpner for bl.a. podcast

33

Vurdering av norsk muntlig på 10. trinn og Vg3

«Læreren skal sette karakter i norsk muntlig basert på kompetansen eleven har vist når eleven har kommunisert faglig innhold muntlig.»

34

Vurdering av norsk muntlig på 10. trinn og Vg3

Ikke omfanget av muntlig deltakelse

«Læreren skal sette karakter i norsk muntlig basert på **kompetansen** eleven har vist når eleven har kommunisert faglig innhold muntlig.»

35

Vurdering av norsk muntlig på 10. trinn og Vg3

Ikke omfanget av muntlig deltakelse

«Læreren skal sette karakter i norsk muntlig basert på **kompetansen** eleven har vist når eleven har kommunisert faglig innhold **muntlig**.»

Ikke skriftlig-muntlige prøver

36

Språket som system og mulighet

«Elevene skal utvikle kunnskaper om og et begrepsapparat for å beskrive grammatiske og estetiske sider ved språket. De skal beherske etablerte språk- og sjangernormer, og kunne leke, utforske og eksperimentere med språket på kreative måter.»

37

Språket som system og mulighet

Et språk om språket

«Elevene skal utvikle kunnskaper om og et begrepsapparat for å **beskrive grammatiske og estetiske sider ved språket**. De skal beherske etablerte språk- og sjangernormer, og kunne leke, utforske og eksperimentere med språket på kreative måter.»

38

Språket som system og mulighet

Et språk om språket

«Elevene skal utvikle kunnskaper om og et begrepsapparat for å **beskrive grammatiske og estetiske sider ved språket**. De skal beherske etablerte **språk- og sjangernormer, og kunne leke, utforske og eksperimentere med språket på kreative måter.**»

Forholdet mellom normer og kreativitet

39

Grammatikken som metaspråk

- Grammatikkopplæring fra 2. trinn
- Grammatikk knyttes alltid til praktisk bruk

40

41

UIO • Institutt for lærerutdanning og skoleforskning
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Kreativitet

- Kjennskap til språk- og sjangernormer knyttes sammen med kreativ utforskning av normene
 - «uttrykke seg i ulike sjangre og eksperimentere med sjangre på kreative måter» (10. trinn)
 - Elevene må vite hvilke konvensjoner de bryter med
 - Vil forhåpentligvis motvirke sjangerformalisme

42

Norskfagets særlige ansvar for grunnleggende ferdigheter

- «Norsk har et særlig ansvar for **utviklingen av** muntlige ferdigheter.»
- «Norsk har et særlig ansvar for **opplæringen i** å kunne skrive.»
- «Norsk har et særlig ansvar for **opplæringen i** å kunne lese.»

43

Forholdet mellom norsk som dannelsesfag og redskapsfag i LK20

- Den vanlige faghistoriske framstillingen
 - R94/L97: Norsk som dannelsesfag styrkes: kanonlister osv.
 - LK06: Norsk som redskapsfag styrkes: grunnleggende ferdigheter osv.
- En falsk motsetning?
 - I den praktiske undervisningen henger disse sidene av faget tettere sammen
 - Elevene leser, skriver og kommuniserer muntlig *om noe*, og det er gjerne kulturens sentrale tekster og sjangrer

44

Forholdet mellom norsk som dannelsesfag og redskapsfag i LK20

- Hovedområdene i LK06 ga inntrykk av at disse sidene var atskilt, og at dannelsesdelen var minst
- 2006-versjonen av planen
 - Skriftlige tekster
 - Muntlige tekster
 - Sammensatte tekster
 - *Språk og kultur*
- 2013-versjonen av planen
 - Skriftlig kommunikasjon
 - Muntlig kommunikasjon
 - *Språk, litteratur og kultur*

45

Forholdet mellom norsk som dannelsesfag og redskapsfag i LK20

- I LK20 er hovedområdene borte, og alle kompetansemål står samlet
- Dette har gitt mulighet til å samle redskaps- og dannelsesdelen av faget i samme kompetansemål, f.eks.
 - «lese lyrikk, noveller, fagtekster og annen skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, svensk og dansk og samtale om formål, form og innhold» (7. trinn)

46

Forholdet mellom norsk som dannelsesfag og redskapsfag i LK20

- I LK20 er hovedområdene borte, og alle kompetansemål står samlet
- Dette har gitt mulighet til å samle redskaps- og dannelsesdelen av faget i samme kompetansemål, f.eks.
 - «lese **lyrikk, noveller, fagtekster og annen skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, svensk og dansk** og samtale om formål, form og innhold» (7. trinn)

47

Forholdet mellom norsk som dannelsesfag og redskapsfag i LK20

- I LK20 er hovedområdene borte, og alle kompetansemål står samlet
- Dette har gitt mulighet til å samle redskaps- og dannelsesdelen av faget i samme kompetansemål, f.eks.
 - «**lese lyrikk, noveller, fagtekster og annen skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, svensk og dansk** og **samtale** om formål, form og innhold» (7. trinn)

48